

انتخابات پارلمان ترکیه

بهرام رحمانی

bamdadpress@swipnet.se

روز یکشنبه ۳ نوامبر ۲۰۰۲، بیش از چهل میلیون شهروند ترکیه، به پای صندوق‌های رای رفتند تا نمایندگان پارلمان این کشور را انتخاب کنند.

انتخابات سراسری در ترکیه، قرار بود در آوریل ۲۰۰۴ برگزار شود؛ اما به دلیل بحران در کابینه بلنت اجویت نخست وزیر این کشور، و استعفای تعدادی از وزرایش از جمله اسماعیل جم وزیر امور خارجه و کمال درویش وزیر اقتصاد، برگزاری انتخابات زودتر از موعد مقرر گردید. بحران اقتصادی و اختلافات سیاسی در احزاب حاکم ترکیه، به جایی رسیده است که به نظر نمی‌رسد بعد از انتخابات نیز بهبودی در وضع آن‌ها و بحران اقتصادی این کشور به وجود آید. وام‌های عظیمی که این کشور از نهادهای بین‌المللی، مانند صندوق بین‌المللی پول دریافت کرده است، چشم‌انداز اقتصادی این کشور را همچنان تیره و تار نگاه خواهد داشت.

در نظرسنجی‌هایی که قبل از انتخابات صورت گرفت، پیش‌بینی شده بود که به احتمال زیاد «حزب اسلامی عدالت و توسعه»، در انتخابات پارلمانی، بر سایر احزاب پیشی خواهد گرفت. در این انتخابات ۱۸ حزب، به رقابت برخاستند و احزاب سیاسی، حدود ده هزار نامزد خود را برای تصاحب کرسی‌های پارلمان ترکیه معرفی کردند. پارلمان ترکیه، ۵۵۰ کرسی دارد.

بلنت اجویت نخست وزیر ترکیه، لحظاتی پس از پایان انتخابات و شمارش نیمی از صندوق‌های رای، در یک کنفرانس مطبوعاتی که از تلویزیون نیز پخش می‌شد، گفت که از نتیجه انتخابات شگفت زده نشده است. اجویت رهبری «حزب دمکراتیک چپ» را به عهده دارد. این حزب، یک حزب ناسیونالیست است،

بنا به گزارش‌های خبرگزاری نیمه رسمی آناتولی، حزب «اسلامی عدالت و توسعه»، تاکنون با کسب آرای چشم‌گیری در حدود ۳۶ درصد در صدر احزاب قرار گرفته است. «حزب جمهوری خواه مردم»، با ۲۰ درصد آرا تا جایگاه دوم بالا آمده است. رهبری این حزب را «دنیز بایکال» به عهده دارد. حزب اسلامی عدالت و توسعه، که به دنبال انحلال حزب رفاه اسلامی و ممنوعیت آن، در ۱۵ ماه پیش به رهبری رجب طیب اردوغان، اعلام موجودیت کرد. اردوغان، شهردار سابق استانبول بود که به دلیل تحریکات اسلامی، از شرکت در این انتخابات به عنوان نامزد نمایندگی مجلس، منع شده است.

یکی از دلایل اصلی پیروزی حزب اسلامی عدالت و توسعه، ناشی از نارضایتی عمیق مردم از عملکرد احزاب بورژوازی حاکم در سال‌های اخیر بوده است. آن‌ها به تورم و بحران اقتصادی فقر و بی‌کاری در جامعه دامن زده‌اند. در واقع رای دهندگان دیگر احزاب سنتی، این بار رای خود را به این حزب داده‌اند.

در دو سال اخیر بلنت اجویت، نخست وزیر ترکیه و مشاوران او، «دولت باغچه‌لی» رهبر حزب حرکت ملی و «مسعود ییلماز»، رهبر حزب مام وطن، که رهبران دولت ائتلافی بودند، کشور را بیش از پیش به سوی بحران سوق دادند.

حزب اسلامی عدالت و توسعه، معروف به حزب سفید (آق پارتی)، به احتمال قوی سکولاریسم در ترکیه را که تنها میراث مهم آتاتورک، بنیان‌گذار جمهوری ترکیه، به شمار می‌آید را دگرگون خواهد کرد و اگر توان و قدرتش برسد، قوانین ترکیه را به نفع گرایش سنتی و ارتجاع مذهبی تغییر خواهد داد. آتاتورک مذهب را عامل عقب ماندگی می‌دانست و می‌خواست ترکیه، به یک کشور غیرمذهبی و مدرن و غربی بدل شود.

اما حزب اسلامی عدالت و توسعه، در تبلیغات انتخاباتی‌اش تلاشی زیادی به خرج داده است که از خود تصویری نشان دهد که زیاد مسائل مذهبی را بر جسته نکند. رجب اردوغان رهبر این حزب تازه تاسیس، سه سال پیش شهردار استانبول بود که پست خود را پس از تبلیغات مذهبی در یک گردهمایی از دست داد. اردوغان، آشکارا تبلیغات اسلامی می‌کرد و به غرب می‌تاخت، اما اکنون با تراشیدن ریش خود و پوشیدن کت و شلوار و زدن کراوات، سعی می‌کند، در ظاهر هم شده گذشته را به فراموشی بسپارد. شاید هم فعلاً سیاست به حاکمیت رسیدن، باعث چنین تغییراتی شده است. زمانی نیز هاشمی رفسنجانی، رییس تشخیص مصلحت نظام جمهوری اسلامی، گفته بود که اگر سیاست ایجاب کند حاضرند عبا و عمامه خود را کنار بگذارند.

شایان ذکر است که در گردهمایی‌ها و تجمعات این حزب، جایگاه زنان و مردان جداست. این هم یکی از خطرناک‌ترین و غیرانسانی‌ترین شیوه و عملکرد جریان‌ات مذهبی در جهان است که بلافاصله فاشیسم را در ذهن انسان‌ها تداعی می‌کند. چنین عملکردی رسماً و آشکارا برپا ساختن نظام آپارتاید جنسی است. در تفکر اسلامی و قوانین آن و قرآن، زن نباید به عنوان یک انسان کامل و مستقل به رسمیت شناخته شود، بلکه به زعم آنان، جدا کردن زن و مرد، مانع از تضعیف قدرت و ریاست مرد بر خانواده و باز تولید اجتماعی مردسالاری می‌شود.

شکی نیست که جامعه سکولار و مدرن ترکیه، هرگز اجازه نخواهد داد، فسیل‌های تاریخ و تاریک‌اندیشان و مرتجعین با تغییر رنگ و لباس و قیافه، جامعه‌شان را به عقب برگردانند و موقعیت فرقه‌های ارتجاعی اسلامی و رژیم جمهوری اسلامی را در منطقه بحرانی خاورمیانه

تقویت کنند.

این حزب، قبل از انتخابات مورد حمایت هیات حاکمه آمریکا نیز قرار گرفت و تاکنون قوانین بازی نظام سرمایه‌داری را رعایت کرده است، یعنی از پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) و اتحادیه اروپا حمایت می‌کند. همچنان که آمریکا، در گذشته از جمهوری اسلامی، القاعده، طالبان و... حمایت کرده بود و در افغانستان القاعده و طالبان را نخست به قدرت رساند، سپس آن‌ها را برداشت و دوباره فرقه‌های رنگارنگ مجاهدین را بر جان و مال و زندگی مردم افغانستان حاکم کرد و حال به حمایت از حزب اسلامی ترکیه، برخاسته است.

اردوغان، در یکی از مصاحبه‌هایش می‌گوید: «من پیش و بیش از هر چیز فردی مسلمانم و سخت تلاش می‌کنم به مذهبم عمل کنم». او می‌افزاید: «اما اگر از من بپرسید هویت حزب ما چیست، پاسخ این است که ما حزبی محافظه کار، دموکراتیک و غیرمذهبی هستیم. عدالت و توسعه ترکیبی از اسلام و دموکراسی بدون تضاد منافع است».

بنا به گزارش تلویزیون دولتی ترکیه، حزب عدالت و توسعه به تنهایی دولت آینده ترکیه را تشکیل خواهد داد. چرا که این حزب، از «۵۵۰» کرسی پارلمان آن کشور، «۳۵۷» کرسی را به خود اختصاص می‌دهد.

طیب اردوغان رهبر حزب، بلافاصله پس از اعلام نتایج شمارش آرا گفت: «دولتی که حزب وی تشکیل خواهد داد با صندوق بین‌المللی پول، درباره برنامه نجات اقتصادی ترکیه، وارد مذاکره خواهد شد». طبق پیش‌بینی تحلیلگران و نظرسنجی‌ها در هفته‌های اخیر، آرای حزب اسلامی عدالت و توسعه، با پیروزی نسبی در حدود ۲۰ درصد پیش‌بینی می‌شد، اما این پیش‌بینی‌ها درست از آب درنیامد.

در سال ۱۹۸۳، پس از ۴ سال حکومت نظامی، اولین انتخابات در ترکیه برگزار شد، از آن تاریخ تاکنون آرای هیچ حزبی به بیش از ۲۵ درصد نرسیده است. این اولین بار در دو دهه اخیر است که یک حزبی با چنین آرای چشم‌گیری وارد پارلمان ترکیه می‌شود و برای تشکیل دولت، نیازی به ائتلاف با احزاب دیگر ندارد.

«حزب دموکراتیک چپ»، به رهبری بلنت اجویت، «حزب ترکیه نوین»، به رهبری اسماعیل جم، وزیر سابق امور خارجه، «حزب مام وطن»، به رهبری مسعود ییلماز، معاون نخست وزیر دولت ائتلافی نیز، برای اولین بار در دو دهه اخیر با آرای بسیار پایینی از حاکمیت دور شدند و نتوانستند هیچ‌یک از کرسی‌های پارلمان را اشغال کنند. برطبق قوانین ترکیه، احزاب سیاسی برای ورود به پارلمان، حداقل باید ده درصد آرا کسب کنند.

شمارش تقریباً بخش اعظم آرا حاکی از آن است که حزب اسلامی عدالت و توسعه، اکثریت بزرگی

از کرسی‌های پارلمان ترکیه را از آن خود می‌سازد.

اکنون یکی از موانع مهمی که در مقابل طیب اردوغان، برای نخست وزیر شدنش وجود دارد، این است که او قبلاً به جرم تحریکات مذهبی، در دادگاه محکوم گردید و مدتی را نیز در زندان گذراند. بنابراین به احتمال قوی او، باید شخص دیگری را از این حزب، به مقام نخست وزیری معرفی کند.

اردوغان، دبیرکل حزب اسلامی عدالت و توسعه، اعلام کرده است که روز سه‌شنبه پنجم نوامبر، رهبری حزب در یک اجلاس ویژه شرکت و شخصی را برای تصدیی مقام نخست وزیری پیشنهاد خواهد کرد.

مسئله نتایج این انتخابات، چشم‌انداز تحولات عمیق سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را در ترکیه وخیم‌تر خواهد ساخت. باید دید که جدا از ادعاها و اظهارات رهبری «حزب اسلامی عدالت و توسعه»، بدنه این حزب که از قشر اسلامی تشکیل می‌شود و خواهان تحولات ترکیه، به سوی قوانین و مقررات و شئون ارتجاعی اسلامی است، سرانجام این تحولات به کجا خواهد رسید؟ اما گرایش چپ و سکولار جامعه در مقابل تحولات اسلامی، چه برخوردی خواهد کرد؟

پارلمان ترکیه، در ماه اوت گذشته، به پای تغییر قوانینی رفت تا بتواند واجد شرایط عضویت اتحادیه اروپا شود. در قوانین جدید، مجازات اعدام لغو شد و حق فعالیت‌های فرهنگی به کردها داده شد. البته به رسمیت شناختن فعالیت‌های فرهنگی مردم کرد، تنها تظاهر دولت ترکیه، برای عضویت در اتحادیه اروپا است. چرا که هنوز زبان کردی در ادارات دولتی و مدارس ممنوع است.

از سوی دیگر در این کشور، اعمال شکنجه به زندانیان سیاسی به شدت معمول است. هنوز تعدادی از زندانیان سیاسی، در اعتراض به شرایط حاکم بر زندان‌ها در اعتصاب غذا به سر می‌برند و در دو سال اخیر حدود ۱۰۱ نفر از زندانیان سیاسی در اثر اعتصاب غذا جان باخته‌اند و بیش از پانصد نفر نیز ناقص‌العض شده‌اند. آزادی بیان به طور مداوم در این کشور نقض می‌شود. از این رو ترکیه، موانعی زیادی را برای عضویت در اتحادیه اروپا در مقابل خود دارد. سران اتحادیه اروپا که چندی پیش در بروکسل گرد آمده بودند، اعلام کردند که ترکیه پیش از آن که درخواستش برای عضویت در این اتحادیه مورد بررسی قرار گیرد باید اقدامات بیش‌تری در بهبود وضعیت حقوق بشر انجام دهد. احتمالاً به حاکمیت رسیدن حزب اسلامی عدالت و توسعه، موانع جدیدی را برای عضویت این کشور در اتحادیه اروپا به وجود خواهد آورد.

لازم به یادآوری است که کنفرانس اتحادیه اروپا، بین روزهای ۹ تا ۱۱ دسامبر ۱۹۹۹، در هلسینکی پایتخت فنلاند برگزار شد. در این کنفرانس یکی از موضوعات جنجال برانگیز که توجه رسانه‌های جهان را به خود جلب کرد، نامزدی ترکیه، در اتحادیه اروپا بود. ترکیه، ۴۰ سال است

که برای پیوستن به جامعه اروپا تلاش می‌کند. دولت ترکیه، در سال ۱۹۵۹، تقاضای عضویت از «جامعه همکاری‌های اقتصادی اروپا» کرده است:

— رابطه پایه‌ای ترکیه با جامعه اروپا، بر اساس «معاهده آنکارا» روز ۱۲ سپتامبر ۱۹۶۳ به امضا رسید و اول دسامبر ۱۹۶۴ به مرحله اجرا درآمد.

— برای باز شدن بازار و اقتصاد ترکیه به اروپا، مدل رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه در پیش پای آن کشور قرار گرفت. درهای ترکیه، در طول سال‌های دهه هفتاد نه تنها به بازار جهانی باز نشد بلکه کاملاً در مشکلات درونی نیز غرق شد تا کودتای ۱۹۷۱ به وقوع پیوست ترکیه، به یک کشور مصرف کننده تبدیل شد. به همین دلیل این کشور تا سال‌های ۱۹۸۰ پیشرفت چندانی در عرصه اقتصادی و گسترش رابطه با جامعه اقتصادی اروپا نکرد.

— ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۰ مجدداً کودتای دیگر در ترکیه به وقوع پیوست که در نتیجه آن رابطه ترکیه، با کشورهای اروپایی، به حالت تعلیق درآمد. در اواخر ۱۹۸۳ «حزب مام وطن» به رهبری «تورگوت اوزال» حاکمیت را از کودتاچیان تحویل گرفت. با تلاش اوزال، مجدداً قدم‌های اولیه در ارتباط با کشورهای اروپایی برداشته شد. سرانجام، دولت ترکیه در سال ۱۹۸۷ رسماً از اتحادیه اروپا تقاضای عضویت کرد. کمیسیون اروپا، روز ۱۸ دسامبر ۱۹۸۹ درخواست آن کشور را رد کرد. — ۶ مه ۱۹۹۵ ترکیه به معاهده روابط گمرکی اروپا، پذیرفته شد. رابطه گمرکی اروپا با ترکیه، رسماً از تاریخ اول ژانویه ۱۹۹۶ آغاز گردید.

— در کنفرانس ۱۳ – ۱۲ دسامبر ۱۹۹۷ اتحادیه اروپا در لوکزامبورگ، به دولت ترکیه اجازه شرکت نداد. مسعود ییلماز، نخست وزیر وقت، به شدت اتحادیه اروپا را محکوم ساخت و اعلام کرد که ترکیه، مذاکرت خود را با اتحادیه اروپا، بر سر مسئله قبرس و یونان قطع می‌کند.

در کنفرانس سال بعد اتحادیه اروپا، عقب نشینی کرد و روابط خود را با ترکیه گسترش داد. در کمیسیون اروپا، مسائل استراتژیک ترکیه مورد بحث قرار گرفت. سرانجام بعد از ۴۰ سال، ترکیه در کنفرانس ۱۱ – ۹ دسامبر ۹۹ در هلسینکی، به نامزدی عضویت در اتحادیه اروپا پذیرفته شد. این یک دستاورد بزرگ دیپلماتیک برای ترکیه به شمار می‌آید. البته نباید دخالت بیل کلینتون، رئیس جمهور وقت آمریکا را در پذیرفته شدن این کشور، کم اهمیت جلوه داد. کنفرانس هلسینگی، ترکیه را نامزد عضویت در اتحادیه اروپا اعلام کرد. اما برای عضویت قطعی آن کشور، شرایطی گذاشت که ترکیه موظف به اجرای آن‌ها می‌باشد.

از زمانی که ترکیه، به نامزدی عضویت در اتحادیه اروپا درآمد، سئوالات زیادی مطرح گردید، از جمله این که آیا دولت ترکیه، پتانسیل و ظرفیت این را دارد که از خشونت و سیاست‌های ملیتارستی دست بردارد و مسائلی از قبیل لغو اعدام، شکنجه، آزادی زندانیان سیاسی، آزادی بیان

و قلم، آزادی تشکل، آزادی فعالیت سیاسی و اجتماعی اقلیت‌های ملی و مذهبی و در راس آن حقوق مردم کرد را برسمیت بشناسد؟ آیا ترکیه، در سطح اقتصادی نیز، موفق خواهد شد که اقتصاد خود را با معیارهای اقتصادی اروپا تنظیم کند و تورم را به میانگین تورم در اروپا برساند و توازن بین تورم و دستمزدها بوجود آورد؟

اکنون تورم ترکیه، در حدود ۳۵ درصد است. یک میلیون و ششصد و هشتاد هزار لیر ترکیه، معادل یک دلار آمریکاست. در کم‌تر از دو دهه پیش ۷۰ لیر ترکیه، معادل یک دلار آمریکا بود. در عرصه سیاست خارجی نیز، این کشور مشکلات کمی نداشت. ارتش ترکیه، در سال ۱۹۷۴، هنگامی که بلنت اجویت نخست وزیر بود، بخشی از قبرس را اشغال کرد. از آن تاریخ قبرس، به دو بخش ترکی و یونانی تقسیم شده است. رئیس جمهور بخش ترکی قبرس، سیاست و نیروی خود را از ترکیه می‌گیرد. دبیرکل سازمان ملل و مشاوری از وزارت امورخارجه آمریکا، بر مذاکرات نمایندگان هر دو بخش نظارت دارند. علاوه بر آن در دریای اژه در مرز آبی ترکیه و یونان با هم مشکل دارند. آن هم در شرایطی که یونان یکی از اعضای اصلی اتحادیه اروپا است و حق وتو نیز دارد. با در نظر گرفتن همه این عوامل، به نظر می‌رسد دولت ترکیه، همچنان باید در انتظار عضویت قطعی در اتحادیه اروپا بماند.

اما علی‌رغم همه این مشکلات، اکثریت مردم ترکیه، خواهان پیوستن کشورشان به اتحادیه اروپا هستند.

امروز مهم‌ترین و بزرگ‌ترین اولویت جامعه ترکیه، سر و سامان دادن به اقتصاد بیمار این کشور و مهار تورم و گرانی فزاینده است. اگر حزب اسلامی عدالت و توسعه بتواند تا حدودی این وضعیت را بهبود بخشد، احتمالاً جای پای خود را در حاکمیت تا اندازه‌ای محکم خواهد کرد، در غیر این صورت دولت جدید، مانند احزاب بورژوازی پارلمانی، در نیمه راه با موانع و مشکلات بزرگی روبه‌رو خواهد شد.

آنچه که مسلم است، جامعه ترکیه در عکس‌العمل به عملکرد و سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی احزاب سنتی بورژوازی، به حزب اسلامی عدالت و توسعه رای داده‌اند، نه صرفاً به عنوان گرایش‌های اسلامی آن. چرا که مردم این کشور، در بغل گوش خود جمهوری اسلامی را می‌بینند که چه فلاکت هولناکی بر سر جامعه ایران، به ویژه بر سر زنان، کودکان، کارگران، دانشجویان و کارمندان جزء آورده است. از این رو می‌توان حدس زد که حزب اسلامی عدالت و توسعه، نه توان اسلامیزه کردن ترکیه را دارد و نه جامعه به سیاست‌های آن گردن خواهد گذاشت. از این رو به نظر می‌آید این حزب، سریعاً راه شکست و فروپاشی را طی خواهد کرد.

در این میان دخالت ارتش را نیز نباید از نظر دور نگاه داشت. حائز اهمیت است که در چنین

وضعیتی روز دوشنبه ۴ نوامبر ۲۰۰۲، ژنرال حلمی اوزک، رییس ستاد مشترک ارتش ترکیه، برای دیدار و گفت و گو با مقامات آمریکایی عازم واشنگتن می شود. احتمالا مقامات آمریکایی در ملاقات با ژنرال اوزک، نظر ارتش ترکیه را در مورد دولت جدید این کشور و احتمال حمله به عراق را جویا خواهند شد.

اکثریت مردم ترکیه، رهبران احزاب سنتی را که در چند دهه اخیر حاکمیت در دست آن ها جا به جا می شد را فاسد و بی کفایت می نامند. مردم، عملکرد احزاب پارلمانی را عامل فقر و فلاکت و تورم و گرانی و بی کاری وسیع در سطح جامعه می دانند، در نتیجه رای ندادن مردم، حاکی از سلب اعتماد آنان به این احزاب است. انتخابات روز یکشنبه ۳ نوامبر، در حالی برگزار شد که ترکیه، بعد از جنگ جهانی دوم، در بحرانی ترین شرایط اقتصادی به سر می برد. در چنین شرایطی، تنها با یک حزب قدرتمند کارگری و اجتماعی و سوسیالیستی می توان تمامی نیازهای جامعه را تامین کرد و تغییرات بنیادی عظیمی در سطح اقتصادی و سیاسی و اجتماعی و فرهنگی ترکیه به وجود آورد.